

Priznam, da z razumom

(Tit Košir)

TOMO KRIŽNAR, borec za pravice staroselskih afriških ljudstev, dobitnik nagrade državljan Evrope

GLORIJA LORENCI

Državljan Evrope torej. Ampak vseeno bolj "divjak" kot tipični Evropejec?

"Moja prva reakcija, ko sem prejšnji teden izvedel za nagrado, je bila, da bi dal dobljeno priznanje Suleimanu Jammousu, mojemu Vinetouju. No, izgovoril sem si, da mi bodo na podelitvi dovolili povedati, kar imam povedati. Obljubil, da se bom skušal diplomatsko obnašati ..."

V obleki s kravato?

"Ne, to pa ne. Če lahko dalajlama hodi v Bruslju v opankih pa vsi Arabci v svojih haljah, tudi jaz ne grem v neudobje obleke. Enkrat samkrat sem si jo oblekel, spojejno. V Berlinu na filmskem festivalu Cinema for Peace, kamor nisi mogel vstopiti brez obleke, ampak bi mirno ostal zunaj, če ne bi pripeljal Jammousa, da spregovori pomembnejšem ..."

Tisti, ki spremljajo vaš boj za Nube, vedo, kdo je Jammous. Za vse druge ...

"Suleiman Jammous je sudanski Nelson Mandela. Humanitarni koordinator darfurskih upornikov, gospod, ki ne nosi orožja in

uniforme, a že nešteto let skrbi, da prihaja humanitarna pomoč do preganjanih, razseljenih po taboriščih, ranjenih, posiljenih žrtev genocidne politike Darfurja in impotentne, pokvarjene mednarodne javnosti. Moj muslimanski prijatelj. Oče devetih otrok in mož dveh žena. Prvič sva se srečala v Darfurju leta 2006, njegovo telefonsko številko mi je dala britanska novinarka Julie Flint, soavtorica knjige Darfur: Kratka zgodovina dolge vojne. Knjige, ki je postala sveto pismo za nevladne organizacije in tiste politike, ki hočejo pomagati. Vedela je, da mu je mogoče zaupati, da je izreden, obvladan, da kot nihče drug v Sudanu razume človekoljubne principe, da bom varen, če me bo vodil po Sudanu. In me tudi je. Ampak v dneh, še preden sva se našla, sva bila skoraj istočasno vsak v svojem zaporu, kamor naju je spravilo izdajstvo sil OZN. Mene so zaprli zaradi 'vohunjenja', njega zaradi sodelovanja z raziskovalci Human Rights Watch, Mednarodnim sodiščem v Haagu, humanističnih načel, moralne integritete ... Leta 2007 smo ga, takrat že hudo bolnega, s pomočjo Janeza Drnovška, ki se je

pri takratnem generalnem sekretarju OZN Ban Ki Moonu zavzel zanj, spravili na varno iz sudanskega pripora v Slovenijo. Kasneje sva opravila neštete poti v Bruselj, Strasbourg, Pariz, Berlin, Prago ... in lobirala za mirno rešitev vojne v Darfurju, za preživetje staroselcev v Nubskih gorah, Modrem Nilu, Abjeju ... Pred meseci se je njegova bolezen tako poslabšala, da smo se že poslavljali od njega, pa se je le izlizal. Čeprav - pred dnevi si je zlomil kolk in je spet nepokreten."

Ima slovensko državljanstvo in je državljan Evrope?

"Ima stalno prebivališče v Sloveniji in nima državljanstva. Njegovi otroci živijo v sudanskem Kartumu, od tam pa je seveda zelo težko priti v Slovenijo. Nenehno pritiskajo name in na Klemna Miheliča iz humanitarne organizacije H.O.P.E., da urejava turistične vize, piševa garantna pisma, na voljo sem jim dal svojo hišo v Naklem. Ni bilo tako redko, da sem z ženo in otroki spal v šotoru na vrtu ..."

Pričakujejo, da jim bosta s Klemnom priskrbela azil?

"Ne morejo zaprositi za azil, če pa so prišli sem s turistično vizo.

Midva s Klemnom pa ne švercava ljudi in se ne ukvarjava s prebežništvom."

Prebrala sem, komu EU podeljuje nagrado državljan Evrope, in vas uvrstila v alinejo "... posameznikom, ki so se ukvarjali z uresničevanjem načel Evropske listine temeljnih pravic v praksi". Po drugi strani pa praksa EU kaže - mislim na val prebežnikov z Bližnjega vzhoda in iz Afrike -, da Evropa ne bo storila prav ničesar, kar ne bi bilo po volji ZDA.

"Vsa omika, na katero smo bili tako ponosni še v šestdesetih, sedemdesetih letih, ko so mladi ljudje v arabskih in afriških državah brali iste knjige kot mi, gledali iste filme in poslušali isto muziko, ker so v nas videli upanje in svobodo, izginja. Evropa ni več zibelka modrosti, poguma, volje, idealizma, entuziazma, graditve in vpliva na ostali svet. Zdaj kaže hinavsko, podrepano in zelo pudeljsko podobo. V njej živijo apatični, kolektivno depresivni, arogantni in ignorantski ljudje v zatonu. Šli bomo po poti rimskega imperija, ki ni razpadel zaradi osvajalcev in barbarov na svojih

ne vidim daleč

(Arhiv Toma Križnarja)

mejah, ampak je postal tako gnil, da se je zvrnil sam vase. Oni so se navduševali nad lastovičjimi srčki na krožnikih in furali svojo dekadenco, mi pa glancamo fasade, srečni menjujemo avte in telefone, čakamo na petke in penzijo ... Notri pa ni nič; kot tolste kure smo občepeli v individualizmu, kjer vsak zase išče svojo osebno srečo. Kakšne vrednote pa smo predali svojim otrokom? Od vrtca naprej smo jih prepustili medijem, da jih bombardirajo s plehkostjo in neumnostmi, in na koncu so jih osvojile korporacije."

To zdaj je pa slišati jezno in zagrenjeno.

"Ker je naša kultura postala totalno problematična, pa se še vedno nočemo preveriti, v čem smo tako superiorni. Jesti in srati - a je to smisel življenja? Jahte in fasade? Smo pozabili, da smo bili Evropa, ki je dala Junga, Fromma, Schweizerja ...? S takšno Evropo se lahko istovetim, ne s tisto, ki streže gospodarjem vojn. Se bojim, da smo se zelo okužili, ko smo ubogljivo sledili Američanom v njihove vojne v Iraku, Afganistanu, Libiji ... Kamorkoli

greš, se te nekaj oprime, ne moreš priti nazaj antiseptičen. V tistem svetu smo že izgubili zaupanje in spoštovanje, ker bi morali te vojne ustavljati, ne pa v njih sodelovati. Evropa je bila zmeraj esenca zahodne civilizacije, zdaj pa smo mirno dopustili, da nas je neoliberalizem razbil, in smo drug drugemu le še trgovci in potrošniki."

EU odgovarja na soodgovornost za nastali položaj na Bližnjem vzhodu in v Afriki tipično uradniško: določili bomo kvote prebežnikov, ki jih bodo dolžne sprejeti posamezne evropske države.

"Kvote niso rešitev in ni rešitev, da odpremo meje za milijone prebežnikov. S težkim srcem to govorim, ker vem, da bom pri marsikom napačno razumljen. Ne more naš ekonomski, socialni sistem tega prenesti. Ljudem tam je treba pomagati, da jim bo omogočeno ostati doma in živeti od dela lastnih rok. Mogoče bodo prav zaradi teh prebežnikov politiki počasi začeli razumeti, o čem govorimo že leta, pa so se delali, da nas ne razumejo."

“

Narava poskrbi, da so med nami tudi heretiki in skeptiki

”

Itak se beguncev vsi otepajo - nočejo jih ne Angleži ne Francozi, Madžarska grozi z zaprtjem južne meje ... Med ljudmi pa vedno več antipatije, odpora do prebežnikov, češ, imamo dovolj "svojih" revežev.

"Saj se krepi antipatija tudi v meni, priznam. Čutim se ogroženega v lastni hiši, kot tista lisica iz basni, ki je ježu ponudila zavetje, potem pa jo je izrinil iz hiše. To je čisto naravno čutenje. Prav nisem mogel razumeti teh Jammousovih sorodnikov, ki jih nič ne zanima, ne naša zgodovina ne naša kultura, nič. Ni se jih dalo spraviti niti dve ulici proč od moje hiše, kjer so bivali, da bi si ogledali razstavo, ki je govorila o njih. Oni imajo radi Darfur. Jammous reče: 'Saj zato pa se tepemo zanj.' Ker tukaj so zima in mráz in megla in hladnost ljudi. Nihče jih ne mara in to vedo. Ampak od doma odhajajo zato, ker ne morejo več preživeti. Zaradi vojn in revščine, ki jo vojne povzročajo. Petdeset milijonov ljudi v Sahelu ne more več preživeti od dela svojih rok s tradicionalnim poljedelstvom in nomadsko živinorejo. O tem smo govorili že leta 2008, ko je nastajal film Darfur: Vojna za vodo, šlo je

samo na slabše. Petdeset milijonov ljudi nima prihodnosti ne le zaradi širjenja Sahare in klimatskih sprememb, ampak predvsem zaradi obsesivnega ropanja naravnih virov ne glede na ceno, ne glede na trpljenje nedolžnih, ampak samo po principu kapitala in dobička. Zunanja politika EU ne sme več podpirati lokalnih elit v Afriki, s katerimi si naši evropski koristolovci in vojni dobičkarji, svetovni orožarji in bankirji delijo fantastične dobičke. Takoj, še danes, ne jutri, moramo začeti podpirati soljudi, domačine, staroselce, da jim bo omogočeno ostati doma in se preživljati z delom svojih rok. Po celem Sahelu pokajo meje, ki so jih pred stoletjem hladno in brezčutno z ravnilom začrtali evropski diplomati, ljudi ni mogoče več držati v teh kletkah. Padajo meje na Bližnjem vzhodu, mi pa še vedno živimo v fantazijah, da bo tamkajšnjim diktatorjem, ki jih itak nastavlja in po potrebi menjuje Amerika, uspelo obvladovati svoje ljudi. Zahod dela vse narobe in res ne vem, ali ni več pametnih ljudi ali res vse skupaj fura samo še kapital."

ZDA lahko mirno izvažajo "demokracijo" še naprej. Če bi verjel v teorijo zarot, bi človek rekel, da so begunci še en način, s katerim Amerika zavira Evropo.

"Migranti ne gredo v Ameriko, ne gredo na Kitajsko, ki se z ZDA bori za prevlado nad afriškim naravnim bogastvom, prihajajo k nam. Zato ne razumem, kako evropski politiki dopuščajo, da Američani vodijo igro. Ti kavboji, ki so pobili vse svoje Indijance in mislijo, da se da z vsemi ljudstvi opraviti kot z Indijanci. Pa se opečejo, kamorkoli sežejo, od Vietnama, Irana, Iraka, Afganistana ..., in zdaj res ne veš, ali so tako butasti, da ne znajo ne misliti ne udejanjati družbenih sprememb, ali pa je vsa politika v rokah orožarskih in drugih lobijev, ki kujejo svoje dobičke s prepričevanjem ljudi, da lahko samo močnejša vojska in dobro zastražene meje varujejo pred zunanjim sovražnikom. Ampak humanizem se je začel v Evropi - a smo pozabili na to?"

Bi pa bilo najbrž preveč pričakovati, da bi evropska poslanska roka segla kaj dlje od priprenjanja nagrad. Da bi denimo javno podprli video nadzor, vaš projekt majhnih kamer, ki jih spravljate na območja, kjer je največ nasilja nad civilnim prebivalstvom. Izkazalo se je, da delujejo, navsezadnje so posnetki grozodejstev, ki so prihajali na splet, pokazali podobe, ki jih v nobenih medijih ni bilo.

"Ne smejo ga podpreti, ker imajo tam svoj video nadzor tudi Američani. Gre za Satellite Sentinel Project, s katerim je igralec George Clooney hotel opozoriti na genocid v Darfurju, a projekt hkrati služi tudi spremljanju premikov najrazličnejših vojaških frakcij okrog nahajališč nafte v Sudanu. ZDA nič ne skrivajo, da bi radi uvoz

nafte iz Afrike z zdajšnjih deset odstotkov dvignili na dvajset odstotkov.

Našo evropsko poslanko Tanjo Fajon, ki me je skupaj z Igorjem Šoltesom predlagala za nagrado, sem srečal pred osmimi leti, ko je šla v Bruselj, in predstavil sem ji, kaj se dogaja v Nubskih gorah. Zdi se mi, da intuitivno čuti z Nubami, zdaj je tudi članica v delegaciji za odnose z vseafriškim parlamentom, Šoltesa pa ne poznam. Nered koga kritiziram, če nimaš kaj dobrega povedati, tudi slabega raje nikar. Lahko pa mi verjamete, da sem v teh letih, odkar Drnovška ni več, nabral kar nekaj grenkih izkušenj. Zdaj mi prihaja na misel, kako sem izprosil pri Janezu Potočniku, evropskem komisarju, da je predlagal lady Catherine Ashton, visoki predstavnici EU za zunanje zadeve in varnostno politiko, naj sprejme delegacijo Suleimana Jammousa. In mu je odgovorila, da to ni mogoče, ker se boji za življenje evropskih delavcev v Kartumu. Da si ne upaš sprejeti humanitarnega delavca? Potem je takoj jasno, kako se svet vrti. Bala se je za življenje evropskih predstavnikov, ki na naftnih poljih sodelujejo s sudanskim voditeljem Omarjem Baširjem, ki ga Haag obtožuje genocida, za staroselce, ki so jih pobijali, za tiste otroke, katerih koščke smo pobirali v plastične vrečke po letalskih napadih z bombami, pa ni premogla sočutja. Kajti uradno je bil tam mir, četudi so bili posnetki, ki smo jih pošiljali na splet, grozljivo nazorni.

In če omenim še zadnji dogodek, ki veliko pove o potentnosti evropskih poslancev: v Bruslju smo želeli organizirati razstavo risbic, ki so jih narisali otroci s frontne črte v Nubskih gorah. Ja, na teh risbah so letala in bombe in goreče hiše in

smrt, ker je takšno njihovo otroštvo. Pa je bil prvi odgovor iz Bruslja, da raje ne, da še zmeraj velja 'oranžni alarm'. Ker se seveda bojijo uradnega Kartuma in odziva. Razumel bi, da bi se zelo nelagodno počutili, če bi hoteli razstaviti fotografije zločinov, ki jim še vedno ni konca, ampak da se tako bojijo preprostih risbic otrok ..."

Ni dolgo, kar ste spet prišli iz Nubskih gora. Me je že skoraj strah vprašati, ali se staroselskim plemenom kaj bolje piše.

"Seveda ne, slabo je, vse slabše. No, saj tudi vsem nam slabše kaže, ni si treba delati utvar. Nismo se še začeli boriti za ohranitev občutljivosti, še zmeraj jo izgubljam. Vsakič, ko se vrnem iz Afrike, vidim, da je tukaj še malo manj idealizma, še malo manj entuziazma. Slišati je paradoksalno, ampak več upanja najdem na žrtveniku, na katerem žrtvujemo te ljudi, kot v svoji deželi. Tam jim gre tako hudo za nohte, da morajo držati skupaj, ne morejo se drobiti, ni individualizma. Tam, kjer smo spet tekli pred bombniki in se metali v lisičje luknje, sem veliko bolj živ kot tukaj."

Je tek pred bombniki res toliko boljša "ponudba" od "še malo manj idealizma"?

"Je. Ker takrat nimam slabe vesti, kot jo imam, ko sem tukaj in sem del te splošne brezbriznosti in se moram nenehno boriti z nečim slabim v sebi, s črednim nagonom, tako značilnim za človeka. Kjer vidim v očeh prijateljev prošnjo, naj jih ne utrjam s podobami iz Afrike, naj jih pustim na miru, ker imajo svojih težav dovolj. Nočejo ne videti ne vedeti. Kjer vsak sam v nedogled 'drka' svoj pametni telefon. Boštjan Videmšek je eden redkih, s katerim se lahko razumem tudi brez besed. Ker je nenehno ali z begunci, ali z vojaki,

ali v propadajoči Grčiji, sredi dogajanja. Zato lahko govori. Prvi je začel opozarjati, da drvimo v tretji svet, da jug Evrope to že postaja. In mirno gledamo, kako brezobzirni gospodarji sveta spravljajo na kolena Grčijo, dopuščamo, da so pripravljeni žrtvovati zibelko naše civilizacije, in se še sami razburjamo, kaj se gredo ti Grki. Režemo si vejo, na kateri sedimo. V Afriki pa imam neomejeno energije, verjemite, da je bolj zdravo biti zdaj v Afriki kot tukaj."

Vidite rešitev za nubska plemena ali pa se je že treba sprijazniti, da jih bomo vnukom kazali samo še na fotografijah Georgea Rodgerja, Leni Riefenstahl, Antonia Coresa, na vaših fotografijah in v filmih?

"Na skrajnem vzhodu Nubskih gora, v vasi Kau, se mi je aprila rodila ideja, ki jo sedaj pilim. Priznam, da z razumom ne vidim daleč, lahko pa vidim s srcem. Dolgo sem si razbijal glavo, zakaj ne moremo zaščititi teh ljudi, ki premorejo odgovore za vse glavne krize sodobnega sveta, socialno, ekološko, duhovno, če pa nam uspeva zaščititi gorile v Kongu in pande na Kitajskem in v Avstraliji ne smeš več ubiti kače. Tam v Afriki pa so še otočki, ki so ostali enaki od začetka človeštva, od njegove zibelke naprej. Prav histeričen sem že od strahu, da izgubljam še zadnje ljudstvo, ki noče nikomur nič žalega, ki goji arhaične rituale sožitja z naravo, kjer je nagota naravna, ne komercialna, in je spolnost ekstaza življenja. Antonio Cores, sloviti španski fotograf, ki je sredi sedemdesetih preživel več mesecev med Nubami, je posnel ritualni ljubezenski ples, kako ženske v Kauniaru osvajajo rokoborce, ki se morajo seveda izkazati pred njimi. Kot flamingi so te ženske, kot

živali, odkrito jih rajcajo, moški pa se trudijo, da bi se dokazali v borbi. Na koncu ženske izberejo in kavsajo lahko samo najbolj pogumni moški. (Pri nas pa mevrže z velikimi avtomobili.) Pred kratkim sem bil pri Coresovem sinu v Španiji, Antonio je že umrl, in mi je povedal za očetove besede, da je bil ta ples najlepša stvar, ki jo je videl v svojem dolgem življenju.

Sanjam o transnacionalnem parku v Nubskih gorah, ki bi ga razglasili za svetovno dediščino in ga zaščitili - staroselce in njihovo okolje. Vse človeštvo bi skrbelo zanj. Chris Ward iz organizacije End Nuba Genocid Coalition je rekel: 'Ta pokrajina je tako čudovita, da bi bila v ZDA že zdavnaj razglašena za nacionalni park.' In res je tako. Divje razmetane sredi savan ležijo granitne gore, naravne trdnjave in odmaknjene doline, kjer sta se ohranili prvobitna Afrika in tudi prvinska človeška občutljivost."

Kaj pa, če danes prvinska občutljivost nikogar več ne zanima? Če je večinsko mnenje, da sožitje med kamni, rastlinami, živalmi in ljudmi sodi samo še v kakšen pravljični film, kot je denimo Avatar?

"Toliko slabše za nas. Simbioza je bila skozi vso zgodovino človeka najpomembnejša, in če ne sanjamo več o rajskem otoku, kjer je vse deviško in prvobitno, ne bomo uspeli. Ali mladina še zna hrepentiti po deževnem pragozdu? Mislim, da še."

Koga srečujete, ko ste tam spodaj? Svojo generacijo? Tisto, ki je največ obljubljala, ker je lahko prva šla v svet in spoznavala različne kulture?

"Ja, tudi svojo generacijo. Ruperta Neudecka denimo, ki je dolgo vodil nemško nevladno organizacijo

Izgubljam še zadnje ljudstvo, ki goji arhaične rituale sožitja z naravo. (Tomo Križnar)

German Emergency Doctors, edino tujo organizacijo, ki je pomagala družinam v takrat obkoljenih in obleganih Nubskih gorah. Nekoč je bil hipi, ki je na tajskih plažah s prijatelji kadil travo in se soočil s krhkimi plovili Vietnamcev, ki so bežali pred ameriškim, po zmaji Vietkong pa komunističnim nasiljem. Na nemški televiziji je predstavil obupen boj beguncev, ki so jih desetkali lokalni pirati in morski psi, in v enem samem večeru se je na njegov račun nateklo toliko denarja, da je kupil prvo ladjo Cap Anamur, s katero so začeli reševati t. i. ljudi iz čolnov. Pred časom je ustanovil novo organizacijo Green Helmets, še pogumnejšo. Bil je pri meni v Sloveniji, skupaj z ženo in hčerko, ki sta prav tako aktivistki. Potem je tukaj še Anglež Justin Corbet, ki išče po vsem svetu aktiviste, ljudi mojih let, celo neozdravljivo bolne, ki bi radi pred smrtjo storili kaj dobrega za človeštvo. Sem pa srečal tudi nekaj mladih punc, polnih fakultetnih teorij ... Saj cenim boj za ženske pravice in sem se tudi angažiral zanje, ampak nisem imel ravno dobrega občutka, da je to najboljši trenutek za prepričevanje nubskih žensk, naj se uprejo moškimi, naj poskrbijo za manj nosečnosti ... Tukaj je ženska ponosna, če je noseča. In ko sem omenil Junga, je bil takoj ogenj v strehi, češ, tega sekista, ki je imel ljubico ..."

Kdor še ne ve - poročili ste se in v Nubske gore odpeljali tudi svojo izbranko. Najbrž se podajate v manj tveganja, ko vas spremlja. "Bojano sem spoznal na enem od intervjujev, učiteljica je, ki dela tudi za Radio 94 v Postojni. Takrat je rekla, da bo vprašala otroke, ali bi kaj podarili svojim vrstnikom v Nubskih gorah; nabralo se je za sto kil zvezkov, barvic, svinčnikov, polnih torb. Nekaj sem odnesel,

vsega se ni dalo, prihranil sem za naslednjo pot in jo povabil, naj gre z mano in si ogleda, kam to gre. Dobila je mesec neplačanega dopusta, pogumno šla z menoj in potem se je nekaj začelo plesti. Prvič v življenju - saj ni skrivnost, da imam tri otroke s tremi ženskami - sem čutil, da bi rad dal besedo, in tudi ona je bila za to. Naslednjič sva pri Nubah poiskala vrača, da naju poroči, navsezadnje potrebuješ avtoriteto in ceremonijo in jaz je nikakor ne bom pozabil, ker me je vrač s palico tako sunil pod ključnico, da si bom za zmeraj zapomnil, kdaj sem se ženil. Ko sem pri Nubah z Bojano, je seveda moja prva skrb, da se ji ne bi kaj zgodilo. Potem sva se poročila še na kranjskem magistratu, da je zadoščeno birokraciji. Brez požrtije, v pol ure smo vse opravili, potem pa odšli k Jammousu, ki je bil v bolnišnici."

"Ko resnico nadomesti tišina, je molk laž," je rekel sovjetski disident Jevtušenko. Mediji niso več sposobni iskati "velike slike", je slišati, novinarstvo je nekoč pripovedovalo neolepšane zgodbe, zdaj pa prinaša nepovezane fragmente informacij. Marsikatera vojne ali konflikta ne bi bilo, če bi mediji raziskali propagando, namesto da jo razširjajo in tako krepijo. Tudi Sudan je bil tipičen primer tega. Da ne bi bila ogrožena razglasitev samostojnosti Južnega Sudana, se o nasilju na nedorečeni meji med severom in jugom ni poročalo.

"Leta 2011 so naši krvavi posnetki priklicali španskega fotografa. Ne bom pozabil, kako se je zamislil ob pripombi, da so staroselce zapustili vsi mediji, in dejal: 'Samo za biznis gre.' Vsi ljudje pa ne bodo nikoli zadovoljni, da je vse, tudi medijsko poročanje, samo biznis. In vedno bodo ljudje, ki jih bo gnalo nekaj

“

Evropa kaže hinavsko, podrepno in zelo pudeljsko podobo

”

več, ne samo denar, ker narava sama poskrbi, da so med nami tudi heretiki in skeptiki. Večina se zadovolji s štal'co in varnostjo, vsi pa ne."

In zadnjih deset let v vedno večjem številu prihajajo dokumentarni filmi, polemični, kontroverzni, alarmantni razčlenjujejo stroj sodobnega sveta. "Venček" najboljših, ki bi jih morali videti?

"Odlični so in ne morem si kaj, da jih ne bi delil naokoli, ko grem na kakšen obisk. Film Darwinova nočna mora, ki razkriva mehanizme globalnega kapitalizma, ki proizvaja bogastvo na eni strani za ceno izkoriščanja in revščine na drugi strani. Nevarna metoda, film o Jungu, študija o ugankah spolne sle in nevarnostih znanstvene ambicije. Ustekleničeno življenje, ki dokumentira cvetoči posel švicarske korporacije Nestle z ustekleničeno vodo, pa Teater ubijanja, dokumentarec o množičnem poboju komunistov sredi šestdesetih v Indoneziji. Inside Job, ki razkriva šokantno resnico o finančnem zlomu 2008; film Ambasador, tragikomedija o bizarnem in skritem svetu afriške diplomacije. Odlični filmski esej Adama Curtisa Bridko jezero o Afganistanu in "resnici"; Kri v mobilcu, ki govori o uporabi spornih rudnin v elektronskih napravah; Sol zemlje, dokumentarni portret priznanega brazilskega fotografa Sebastião Salgada, ki ga je zaznamovalo dolgoletno poročanje s kriznih žarišč, a je kljub vsemu znova našel upanje v svet, v katerem živimo ... Pa seveda Cinema Comunista srbske režiserke Mile Turajlić, film o Titu, ki je obsesivno gledal filme, in o času, ko smo bili Hollywood vzhoda. Veliko filmov je dostopnih na youtubeu in morali bi jih videti."

Nastajata tudi vaš novi dokumentarni film in vaša nova knjiga.

"Ja, film nastaja v že znanem tandemu z Majo Weiss, le da je tako zasedena, da bo vse skupaj še trajalo. Knjiga pa disciplinirano nastaja in v njej bom skušal argumentirati idejo o transnacionalnem parku, kakor ga delovno imenujem, ker prave besede še nisem iznašel. Vem, da naravni 'živalski vrtovi' za ljudi ne morejo uspeti, in čutim, da je treba izumiti nekaj, česar še ni. Ne rezervat - videl sem v Avstraliji, da se ni obneslo, ko so hoteli aboridžine vrniti na njihovo nekdanjo zemljo, a ne morejo več živeti od nabiralništva in lova, saj so postali urbani. Sanjam o rajskih otočkih, kjer bi lahko afriška plemena živela tako, kot bi si sama izbrala."

Pa menda ja ne kot turistična atrakcija?

"No, to je njihova stvar. Če bi izbrali, da jim Zvone Šeruga tja vodi turiste, je to popolnoma njihova avtonomna odločitev. Jeseni mora knjiga iziti in tako spim največ štiri ure, zjutraj tečeva z Bojano, kar mi da energijo, potem disciplinirano pišem. Tako bo teklo nekaj časa, potem pa se pojavi nuja, da odidem tja dol, kjer so noči dolge dvanajst ur, in ker ne smeš kuriti, greš spat skupaj z domačini in uživaš neskončen mir pod zvezdami. Ko sije luna, gledaš vijoličaste skale, temnomodre silhuete, zlate sipine ... Ne veš, kje se ti nehaš in kje se začne narava, in če bi bilo treba takoj umreti, bi lahko rekel samo 'hvala, da sem lahko bil tu' in mi sploh ne bi bilo težko umreti."

Se bolj kot smrti bojite, da boste enkrat pač tako stari, da ne bo več mogoče v Nubske gore?

"Leni Riefenstahl sem spravil v Nubske gore, ko je imela 99 let." •

V Nubskih gorah (Tomo Križnar)